

Stockholms adresskalendrar

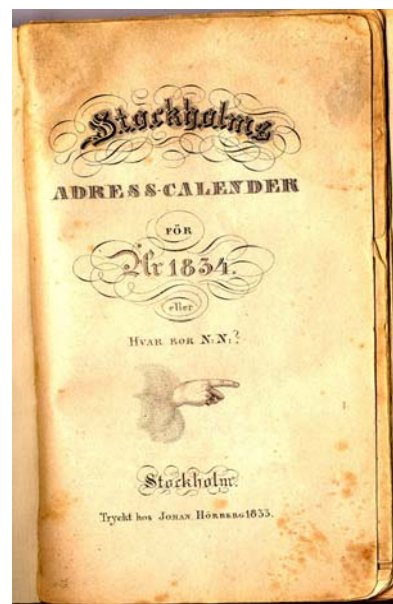
- direktlänkar till det förflutna

Idag har vi många sätt att söka efter adresser och telefonnummer – inte minst genom internet. För den som inte gillar datorer finns fortfarande den tryckta telefonkatalogen. Men hur fick man tag på varandra förr i tiden då, innan man hade telefonkataloger? Jo, då fanns adresskalendrarna. De började ges ut långt innan telefonen uppfanns så på den tiden var det just adresserna som var den viktiga kontaktuppgiften. Men adresskalendern fick också en viktig roll som samhällsguide.

Som Stockholms äldsta adresskalender brukar uppges Henels bok *Den nu för tiden florerande widtberömde kongl. residence-staden Stockholm* från 1728. Men redan Stockholms skotteböcker kan sägas tjäna som ett slags tidiga varianter. I dessa förtecknades skattepliktiga personer i Stockholm, sorterade efter bostad. Den första skotteboken utkom år 1460. Annars var det på 1780-talet tanken på en mer omfattande förteckning slog rot. 1787 presenterades en liten vägvisare genom Stockholm och dess malmar och två år senare utkom *Stockholms stads- och handelsvägvisare*. Ingen av dem gavs ut i särskilt många årgångar men ett frö var sått. 1834 påbörjade Anders Wallin så utgivningen av den dittills mest omfattande adresskalendern: *Var bor N. N.?* (förkortningen N.N. ersätter personnamn). Den innehöll inte bara många fler adresser än tidigare utan också yrkesregister och gatuförteckning.

Den nu för tiden florerande...

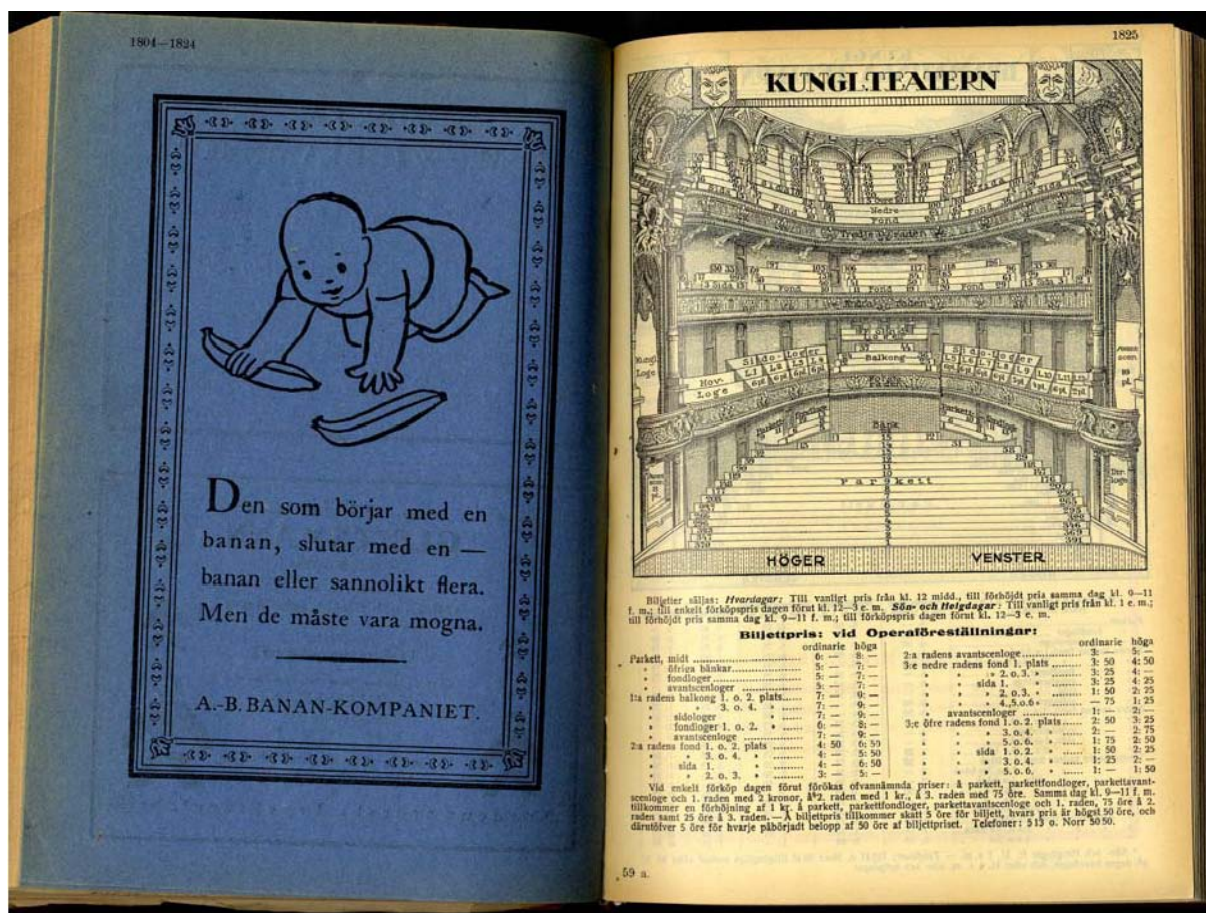

Var bor N. N.?

Ändå stod den sig ganska slätt i konkurrensen när P. A. Huldbergs Stockholmskalender – ursprungligen döpt till *Ny adress-kalender och vägvisare inom hufvudstaden Stockholm* – började komma ut 1856. Denna överträffade alla föregångare i omfång, format, aktualitet och redigering och det är denna man menar när man talar om

Stockholms adresskalender.

Privatpersoner och företag stod listade under rubriken adressregister. Något som mångdubblades av Huldberg var själva kalenderavdelningen – som vi idag kanske skulle jämföra med de blå, gröna och gula sidorna i telefonkatalogen. Denna avdelning växte under årens lopp till att bli en guide för invånarna till hur samhället fungerade, stadsstyret, undervisning, försvar, sjukvård, kommunikationer, föreningar, post- och telefoni, ordningsföreskrifter och så vidare. Nytt var också att ha med reklamannonser i kalendern. Till att börja med låg de samlade men efterhand dök reklamen upp lite varstans. Dessa reklamannonser berättar mycket om sin tid.

Stockholms adresskalender utkom 1856-1974. I Stockholmskällan hittar du årgångarna 1882-1926. Att vi börjar med 1882 beror på att det är för första gången personalregistret (nyfikenhetsregistret) finns med. Det var ett register uppställt efter gatuadresser. Om du bor i Stockholm kan du söka i detta efter din adress och se vilka som bodde där på den tiden. Slutåret 1926 är valt med anledning av att detta register därefter inte längre är unikt. Något kallat Röda boken började nämligen utkomma året därpå. Den omfattade Stockholm med förorter samt Solna och Sundbyberg. Den utkom ända till 1996 och här kunde man söka på såväl adresser som telefonnummer. Den var avsedd som ett komplement till Rikstelefonkatalogen (senare omdöpt till bara

Telefonkatalogen), vilken börjat utkomma redan i början av seklet.

Med så mycket information på annat håll hade Huldbergs kalender förlorat sin särställning. Hans verk lever dock vidare än idag i form av Stockholms fastighetskalender. Troligen som en utmaning mot Röda boken fick den tillnamnet ”Den blå boken” och började ges ut som ett särtryck till Stockholms adresskalender under dennas sista utgivningsår. Den har ett omfattande register gällande kvarter, fastigheter, fastighetsägare och fastighetsbranschen i övrigt.

För oss idag har de gamla adresskalendrarna en annan roll än då de gavs ut. Uppgifterna i dem är förstås föråldrade men som direktlänkar bakåt i historien är de högst aktuella! Att titta i dem är ofta både intressant och roande på samma gång. Man kan på flera vis få en bild av hur annorlunda samhället såg ut. Ta bara namnen på dåtidens föreningar. I 1800-talets kalendrar finner vi till exempel: ”Borgerskapets Gubbhusdirektion”, ”Sällskapet till uppmuntran af öm och sedlig modersvård”, ”Föreningen för befrämjande af Skolungdomens Vapenöfningar” ”Sällskapet för dygdigt och troget tjänstefolks belönande”... Föreningsnamn som kanske är svårare att tänka sig idag?

(Författare av denna artikel: Kristian Fredén, Stadsmuseet)

Litteraturtips:

Selling, Gösta: *När Stockholm blev storstad : en kulturhistorisk krönika till Stockholms adresskalenders 100-årsjubileum 1955*. Esselte, Stockholm 1955.